

MODELAREA VIITORULUI UNIUNII EUROPENE: QUO VADIS UE?

SHAPING THE FUTURE OF THE EUROPEAN UNION: QUO VADIS EU?

Alina Ligia Dumitrescu*

Institutul de Economie Mondială – Academia Română, București, România

Rezumat

Acest articol încearcă să răspundă la întrebarea „Quo vadis UE?”, pe baza analizei celor cinci scenarii lansate în Cartea Albă privind viitorul Europei, dată publicității de Comisia Europeană, în martie 2017. Cercetarea folosește o metodologie multidisciplinară care implică analiza empirică a fenomenelor economice împreună cu studiul politicilor și documentelor Uniunii Europene, al datelor Eurostat și al literaturii de specialitate. Analiza SWOT este utilizată pentru a rezuma concluziile privind impactul scenariului „mult mai multă uniune împreună.” În acest scop, sunt identificate punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările la adresa Uniunii Europene în ansamblul său, ca și a statelor sale membre. În încheiere, autoarea își formulează propria opinie în favoarea unui scenariu vizând o Uniune Europeană federală.

Cuvinte-cheie: UE, scenarii, analiză SWOT, piața unică, federalism

Clasificare JEL: B25, N24, N34, N44, P17

Abstract

This article tries to answer the question "Quo vadis EU?", based on the analysis of the five scenarios launched in the White Paper on the Future of Europe by the European Commission in March 2017. The research uses a multidisciplinary methodology which involves the empirical analysis of the economic phenomena together with the study of EU policies and documents, Eurostat data and the literature on this topic. The SWOT analysis is used to summarize the findings on the impact of "a much more union together" scenario. To this aim, the strengths, the weaknesses, the opportunities and the threats to the European Union as a whole and its Member States are identified. In the final part of the article, the author formulates its own opinion that favours a federal EU scenario.

Key words: EU, scenarios, SWOT, single market, federalism

JEL Classification: B25, N24, N34, N44, P17

* Autor de contact: dr. Alina Ligia Dumitrescu, e-mail: alinaligia1@yahoo.com. Rezultatele cercetării au fost prezentate, în limba engleză, în cadrul Conferinței Internaționale „Challenges of Doing Business in the Global Economy” – CBGE 2017 (Ed. 5), organizată de Universitatea Dimitrie Cantemir și Institutul de Economie Mondială, București, 12-13 mai 2017.

1. Introducere

Forța internă a Uniunii Europene (UE) este dată de faptul că este cea mai mare piață unică din lume, peste 60% din comerțul său total fiind realizat între statele sale membre, în condițiile în care comerțul UE cu restul lumii reprezintă aproximativ 20% din exporturile și importurile globale de bunuri și servicii. Pe de altă parte, principala provocare la adresa UE o constituie diferențele existente între nivelurile de dezvoltare economică a statelor membre. Convergența reală, care este reprezentată de PIB pe locuitor, exprimă cel mai elocvent discrepanțele dintre statele membre. În acest context, nu trebuie neglijat faptul că în spațiul UE, *aproximativ 60% din statele membre au un PIB sub media UE-28* (Tabelul 1).

Tabelul 1: PIB pe locuitor în UE, exprimat în euro, în 2016

STATE MEMBRE	2016
Media UE (28)	29.000
Media Zonei euro (19)	31.600
Belgia	37.400
Bulgaria*	6.600
Republica Cehă*	16.500
Denemarca	48.300
Germania	37.900
Estonia*	15.900
Irlanda	56.800
Grecia*	16.200
Spania*	24.000
Franța	33.400
Croația*	10.900
Italia	27.600
Cipru*	21.000
Letonia*	12.800
Lituania*	13.500
Luxemburg	92.900
Ungaria*	11.500
Malta*	22.700
Olanda	40.900
Austria	40.000
Polonia*	11.000
Portugalia*	17.900
România*	8.600
Slovenia*	19.300
Slovacia*	14.900
Finlanda	39.000
Suedia	46.600
Marea Britanie	36.100

Notă: * În 2015.

Sursa: Eurostat (2017).

În aceste condiții, se ridică întrebarea cum poate funcționa eficient o Uniune unitară și eterogenă, în același timp? Cum ar trebui construită această Uniune complexă (politică, monetară, financiară, comercială)? Cercetarea noastră urmărește să pătrundă dincolo de aceste provocări și diferențe și să privească către un viitor comun al statelor membre ale UE.

Articolul de față își propune să analizeze atât dimensiunea instituțională, cât și profunzimea decizională aferente UE și utilizează o metodologie multidisciplinară care implică analiza empirică a fenomenelor economice împreună cu studiul politicilor și documentelor Uniunii Europene, al datelor Eurostat și al literaturii de specialitate privind problematica europeană. Cercetarea se bazează pe activitatea științifică a autoarei desfășurată sub coordonarea Centrului de Studii Europene al Institutului de Economia Mondială al Academiei Române.

2. Uniunea Europeană – o abordare instituțională

Turner (1997) a definit instituțiile „ca un complex de poziții, roluri, norme și valori exercitate în cadrul unor tipuri de structuri sociale”, precum și „ca modele relativ stabile ale activității umane legate de problemele fundamentale privind producerea de resurse și dezvoltarea unor structuri societale viabile într-un mediu dat.”

Instituțiile sunt definite ca structuri și mecanisme ale ordinii reale. „Noțiunea de instituție se aplică în mod obișnuit atât unor instituții informale, cum ar fi obiceiurile sau modelele de comportament importante pentru o societate, cât și unor instituții formale precum guvernul și serviciile publice” (Wikipedia, 2017).

Drzeniek-Hamouz (2017) subliniază că, pentru a „defini prosperitatea unei țări, trebuie să privim la instituțiile sale.” Autoarea numește instituțiile „un mediu favorabil pentru crearea de bogăție.”

Brunt (2007) arată că „o instituție este mult mai amplă decât un simplu set de entități juridice ușor de recunoscut, cum ar fi parlamentele, băncile centrale sau sindicatele. Orice procedură general acceptată care guvernează procesul de interacțiune între membrii societății poate fi considerată ca fiind o instituție.”

Dacă privim mai profund, înseamnă că Uniunea Europeană este o instituție care se află sub incidența mai multor instituții, nu numai a instituțiilor comunitare proprii, ci și a altor entități diferite din statele membre. Întreaga construcție a UE se bazează pe ideea de „unitate în diversitate.” După Tratatul de la Roma, au avut loc 60 de ani de transformări profunde, marcate de crearea pieței unice, realizarea Uniunii Economice și Monetare și, nu în ultimul rând, de extinderea UE. Noile state membre din Europa Centrală și de Est au condus la consolidarea UE și, în special, a pieței unice, caracterizată de cele patru libertăți: libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului și a persoanelor. Intrarea în UE a noilor state, marcate de disparități economice și sociale generate de fostul patrimoniu comunist sau managementul inadecvat al tranziției spre economia de piață, a creat noi provocări procesului de redistribuire și convergență prin intermediul fondurilor europene. Potrivit KPMG (2015), pentru exercițiul bugetar 2007-2013, cele 11 state membre din Europa Centrală și de Est au putut accesa aproape 176 de miliarde de euro, ceea ce se traduce prin 15,5% din PIB mediu regional pentru regiune.

3. O analiză a scenariilor privind viitorul Uniunii Europene

La începutul lunii martie 2017, Comisia Europeană a lansat „Cartea albă privind viitorul Europei. Reflecții și scenarii pentru UE-27 până în 2025”, care prezintă cinci scenarii privind viitorul Uniunii. Acestea sunt:

- continuarea actualelor tendințe;
- focalizarea asupra pieței unice;
- cei care doresc mai mult trebuie să realizeze mai mult;
- să facem mai puțin, dar mai eficient;
- mult mai multă uniune împreună (federalism).

Aceste scenarii diferă în ceea ce privește ritmul, gradul de implicare și nivelul de integrare a statelor membre. Chiar dacă în prezent nu există implicații instituționale și este doar un exercițiu de viziune politică, adoptarea unuia dintre aceste scenarii va însemna o nouă traiectorie a Uniunii Europene.

(1) Scenariul „continuarea actualelor tendințe”

Punctul forte al acestui scenariu este că UE-27 va continua să se concentreze pe prioritățile sale, pe locuri de muncă, pe creștere și pe investiții, prin consolidarea pieței unice și prin intensificarea investițiilor în infrastructura digitală, de transport și de energie. Dar realitățile din mai multe state membre arată că există mai multe probleme economico-sociale, precum șomajul ridicat, dificultățile în menținerea echilibrului bugetar, criza de securitate și migrația, existența unei uniuni monetare și economice comune fără o uniune fiscală, progrese lente în stabilirea unei uniuni energetice. Aceasta înseamnă că „a merge pe același drum” nu mai este o soluție, și dacă privim UE ca o instituție viabilă și luăm în considerare problemele existente în producerea pe baze sustenabile a resurselor necesare pentru existența și dezvoltarea Uniunii, structurile sale trebuie să se reformeze și să se pregătească mai mult să facă față mediului internațional actual, incert, vulnerabil și riscant.

(2) Scenariul „concentrarea asupra pieței unice”

Acest al doilea scenariu înseamnă că funcționarea pieței unice devine principalul „raison d'être” (motiv al existenței) al UE-27. Consecința este că libera circulație a capitalurilor și a bunurilor va continua în forma actuală, însă libera circulație a persoanelor și cea a serviciilor vor fi diminuate. Concentrarea asupra pieței unice poate fi interpretată ca un regres, iar în aceste condiții UE va avea o singură calitate, aceea a unei „unei zone de liber schimb.” Acest scenariu va presupune că vor exista mai multe controale la frontierele interne și mai multe dificultăți în găsirea unui loc de muncă în alte state membre, iar cooperarea va fi limitată și se va baza mai mult pe acorduri bilaterale și, implicit, vom asista la reducerea capacității UE de a acționa ca „o singură voce, un singur suflet.”

(3) Scenariul „cei care doresc mai mult, vor trebui să realizeze mai mult”

În conformitate cu acest scenariu, noi grupuri de state membre pot conveni asupra unor acorduri juridice specifice pentru aprofundarea cooperării numai în anumite domenii de interes comun. Acest lucru se poate baza pe cadrul comun UE-27 și necesită o clarificare a drepturilor și responsabilităților statelor membre. Potrivit unor critici, acesta reprezintă „Europa cu mai multe viteze” și ridică întrebarea dacă acest scenariu al unei uniuni bazate nu numai pe niveluri diferite ale dezvoltării, ci și pe diferențe de integrare și implicare în luarea deciziilor, poate fi durabil pe termen lung? Există chiar probabilitatea sporirii, pe termen lung, a decalajelor dintre statele membre, ceea ce ar putea pune în pericol însăși existența UE.

(4) Scenariul „să facem mai puțin, dar mai eficient”

În acest scenariu, UE-27 își va concentra atenția asupra unui număr redus de domenii comune. Aceasta va însemna mai puțină putere de decizie la nivelul UE, mai multă suveranitate a statelor naționale și o divizare clară a responsabilităților la nivel local și regional. Acest scenariu ar putea afecta politica de convergență și solidaritate din perspectiva statelor membre și poate conduce la diferențe mai mari între acestea. Pe termen lung, UE va continua să existe pe baza domeniilor prioritare alese, dar aceasta înseamnă o forță mai slabă a UE la nivel internațional, care ar putea determina o contracție mai rapidă a ponderii UE în PIB global (comparativ cu 22% în 2015).

(5) Scenariul „mult mai multă uniune împreună” (UE federală)

Existența unei UE federale presupune că statele membre decid să împartă mai mult puterea, resursele și deciziile la nivelul UE, iar cetățenii vor avea mai multe drepturi comune derivate direct din legislația UE. Punctele forte ale acestui scenariu ar putea fi o mai bună coordonare a aspectelor sociale și fiscale, o mai bună supraveghere europeană a serviciilor bancare, precum și un sprijin financiar suplimentar al UE pentru a stimula dezvoltarea economică și pentru a răspunde șocurilor la nivel regional, sectorial și național. În aceste condiții, procesul de convergență va continua și, odată cu consolidarea fiecărui stat membru, UE va deveni mai puternică din punct de vedere economic și social, ceea ce va conduce la o competitivitate ridicată și o poziție politică și economică mai puternică a UE în economia mondială și pe arena politică internațională și, nu în ultimul rând, la o mai mare solidaritate și o uniune prosperă pentru toți cetățenii săi.

4. Câteva reflecții privind viziunea „mult mai multă uniune împreună”

În conformitate cu *Cartea albă privind viitorul Europei*, scenariul „mult mai multă uniune împreună” va avea un impact important asupra întăririi procesului de luare a deciziilor și a politicii bugetare, va consolida piața unică, va duce la o mai puternică uniune economică

și monetară și, nu în ultimul rând, va răspunde provocărilor actuale privind migrația și asigurarea securității în spațiul UE.

În acest scenariu, piața unică va fi mai puternică, iar comerțul va fi abordat exclusiv de UE (respectiv, inițiat, negociat și ratificat rapid) în numele celor 27 de state membre. De exemplu, în aceste condiții o integrare mai aprofundată a pieței în domeniul energiei va însemna o mai bună coordonare a politicilor energetice naționale, iar UE ar putea vorbi cu partenerii săi „cu o singură voce în ceea ce privește prețurile energiei.” Mai mult, accelerarea integrării în uniunea energetică ar putea avea un impact pozitiv asupra reducerii costurilor asociate cu energia, prin creșterea competitivității și a utilizării tehnologiilor inteligente și a interconectivității, inclusiv prin consolidarea cooperării transfrontaliere (Dumitrescu, 2016a).

Unul dintre punctele forte ale acestui scenariu, în conformitate cu *Raportul celor cinci președinți*, este acela că va promova o cooperare mai strânsă a politicilor economice, pentru o Uniune Economică și Monetară profundă și corectă (Juncker, Tusk *et al.*, 2015). În prezent, euro este utilizat de 19 state membre ale UE, precum și de peste 330 de milioane de cetățeni, și reprezintă a doua monedă de rezervă din lume, cu o pondere de aproape un sfert din rezervele valutare la nivel mondial. Acest scenariu înseamnă finalizarea Uniunii bancare, întărirea piețelor de capital și crearea unei uniuni fiscale pentru o sustenabilitate fiscală mai puternică. Comisia Europeană consideră Uniunea bancară ca o soluție pentru a rupe legătura dintre bănci și datoriile suverane, cu ajutorul căreia băncile vor deveni mai puternice și mai imune la șocuri și vor avea o capacitate mai bună de a gestiona riscurile adecvate legate de activitățile lor și de a absorbi pierderile. Uniunea bancară se bazează pe trei soluții: prevenirea crizelor (prin bănci mai sigure), intervenția timpurie (prin supravegherea băncilor) și managementul situațiilor de criză (salvarea băncilor și protecția deponenților) (Dumitrescu, 2014). Buna funcționare a Uniunii bancare, reforma sistemului financiar și bancar trebuie luată în considerare în contextul asigurării „bunei guvernări a UE” (Dumitrescu, 2013).

Scenariul „o uniune mult mai strânsă împreună” va putea să facă să avanseze una dintre prioritățile principale ale UE, care este aceea de a realiza o creștere incluzivă, care reprezintă dimensiunea socială a Strategiei *Europa 2020*. Comisia Europeană urmărește o creștere favorabilă incluziunii, preconizând ca până în 2020 75% din populația activă în vârstă de 20-64 de ani să aibă un loc de muncă. De asemenea, se preconizează ca strategia *Europa 2020* să contribuie la reducerea ratei abandonului școlar sub 10%, la atingerea unui nivel de 40% de tineri care să aibă studii superioare sau pregătire tehnică și la diminuarea numărului de persoane expuse riscului sărăciei și excluderii sociale cu cel puțin 20 de milioane de persoane.

Așadar, acest scenariu sprijină creșterea favorabilă incluziunii bazată pe strategia *Europa 2020* și necesită un model economic bazat pe niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, care să asigure coeziunea economică, socială și teritorială, susținută de „o unire mult mai amplă.” Viziunea UE privind creșterea favorabilă incluziunii presupune:

➤ creșterea ratei de ocupare a forței de muncă în UE – mai multe locuri de muncă și mai bine plătite, în special pentru categoriile dezavantajate, precum femeile, tinerii și lucrătorii în vârstă;

- sprijinirea șomerilor pentru găsirea unui loc de muncă prin investiții în aptitudini și formare profesională;
- modernizarea piețelor muncii și a sistemelor de protecție socială;
- asigurarea beneficiilor creșterii economice pentru toți cetățenii (Dumitrescu, 2016b).

Nu în ultimul rând, acest scenariu va ajuta UE să rezolve principala provocare cu care se confruntă în prezent, care este criza migranților. Pe această bază, vor fi promovate inițiative unitare și coordonate la nivel comunitar pentru consolidarea solidarității și securității în toate statele membre, prin:

- agenda europeană privind migrația;
- consolidarea politicii comune în materie de azil, care este acordat refugiaților din zonele de conflict;
- inițiativa de stimulare a capacității antreprenoriale a tinerilor migranți, ca parte a Planului de acțiune *Antreprenoriatul 2020*;
- instrumentele de finanțare: Fondul pentru Azil, Migrație și Integrare (AMIF), Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR), Fondul Social European (FSE).

5. Argumente pro și contra în legătură cu scenariile privind viitorul Uniunii Europene

Wolff (2017) afirmă că diferitele viteze ale integrării ridică întrebări privind coeziunea UE. De asemenea, el atrage atenția că „politicile care vor promova integrarea bancară în Zona euro ar putea reduce integritatea pieței unice în domeniul bancar, conducând la o ruptură între țările din interiorul și din afara Zonei euro” și că „problema-cheie în orice uniune monetară este legată de modul în care este proiectată relația dintre politica monetară centrală și politica monetară la nivel național.” Wolff (2017) recomandă ca, pentru a pune în aplicare scenariul „o uniune mult mai strânsă împreună”, Uniunea bancară să fie completă în mod credibil și de integrarea mai puternică a piețelor de capital.

Clepe (2017) critică inițiativa Juncker a scenariilor privind viitorul UE și declară că „nu rezultă în mod necesar că, după plecarea Marii Britanii, statele membre ale UE vor deveni brusc entuziasmate de „o uniune tot mai strânsă” și că „nu numai Marea Britanie, ci și forța partidelor anticonstituționale din multe state membre împiedică UE să accepte să meargă mai departe.” Recomandarea sa este că „UE ar putea să se limiteze la ceva deja suficient de ambițios, respectiv eliminarea barierelor din calea comerțului”, optând în mod evident pentru concentrarea pe aspectele pieței unice.

Bartholomeusz (2017) declară că în Cartea albă privind cele cinci scenarii legate de viitorul Europei în 2025 se exprimă trei puncte de vedere diferite cu privire la scopul proiectului comunitar în ansamblu: continuitatea confederală, separarea națională și integrarea federală. Opiniile formulate de acesta sunt următoarele (cităm):

- *Continuitatea confederală* ar păstra, în general, „modus operandi”, cu suveranitatea și competențele împărțite între instituțiile UE și statele membre.

➤ *Separarea națională* ar rezulta dintr-un scenariu în care UE devine „nimic altceva decât piața unică.”

➤ *Integrarea federală* ar însemna un efort concertat către o uniune mai profundă și mai strânsă. Elementele-cheie privind aspectele suveranității naționale – controlul politicii fiscale, monetare, externe și de securitate – vor fi consolidate la nivel supranațional.

Dăianu (2017) subliniază faptul că „în ceea ce privește uniunea cu mai mult viteze, aceasta este deja în acord cu logica geometriei variabile, în condițiile în care coexistă Uniunea ca întreg, Zona euro, spațiul Schengen.” El atrage atenția că „statele care au aderat la Uniune în 2004 și 2007 trebuie să adere la Zona euro conform tratatelor de aderare și că din această perspectivă există o viziune care urmărește să consolideze Uniunea, care ar trebui să conducă la reducerea decalajelor dintre statele membre.” Dăianu (2017) consideră că „o altă problemă majoră a Zonei euro ca proiect și instrument pentru șocurile asimetrice este clivajul centru-periferie.” El subliniază că „România trebuie să aibă o economie mai robustă în momentul aderării la Zona euro – cu un nivel al PIB pe locuitor nu cu mult mai mic decât media UE, în condițiile depășirii disparităților structurale.”

6. Concluzii

Analiza SWOT este utilizată pentru a rezuma concluziile privind impactul scenariului „*mult mai multă uniune împreună*.” În acest scop, sunt identificate punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările la adresa Uniunii Europene în ansamblul său, precum și a statelor sale membre.

Tabelul 2: Analiza SWOT a impactului scenariului nr.5 „mult mai multă uniune împreună”

PUNCTE TARI:	PUNCTE SLABE:
<ul style="list-style-type: none"> • Acest scenariu „mai multă uniune împreună” presupune un sistem financiar-bancar mult mai integrat și solid, ceea ce va determina întărirea Uniunii Economice și Monetare. Acesta implică consolidarea <i>Uniunii bancare</i>, prin reducerea și împărțirea riscurilor precum și prin crearea unei <i>uniuni a piețelor de capital</i>. • Capacitatea de absorbție a șocurilor a Uniunii bancare va depinde în mare măsură de includerea unui tampon fiscal comun suficient de dezvoltat, ceea ce va implica formarea <i>unei uniuni fiscale</i>. • „Scenariul unei integrări depline”, va impune <i>întărirea pieței unice</i> prin depășirea caracterului fragmentar al 	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa bunei guvernări datorită insuficienței dezvoltării a „structurilor și mecanismelor” în unele state membre, și anume lipsa unui cadru instituțional complet funcțional. • Întreaga construcție a UE se bazează pe ideea „unității în diversitate”, dar pot apărea aspecte legate de capacitatea de a depăși „diversitatea în unitate” în procesul de luare a deciziilor.

<p>sistemului fiscal, crearea unei piețe complet integrate a energiei, precum și eliminarea tuturor barierelor din calea liberei circulații a forței de muncă (recunoașterea reciprocă a calificărilor).</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Mai multă uniune împreună” va determina întărirea dimensiunii sociale a UE, ceea ce va conduce la o „uniune socială”, bazată pe creșterea durabilă, care promovează progresul economic și social, precum și coeziunea, convergența și reducerea disparităților între statele membre, menținând în același timp integritatea pieței interne. 	
<p style="text-align: center;">OPORTUNITĂȚI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cu ajutorul unor mijloace și resurse sporite, UE poate deveni mai puternică din punct de vedere economic și social, poate dobândi o poziție politică și economică mai importantă în economia mondială și pe arena internațională și, nu în ultimul rând, poate asigura mai multă solidaritate și prosperitate pentru toți cetățenii săi. 	<p style="text-align: center;">AMENINȚĂRI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Răspândirea terorismului în spațiul UE. • Accentuarea naționalismului și a populismului. • Eșecul politicilor de integrare mai profundă conform scenariului „mult mai multă uniune împreună” poate conduce la slăbirea Uniunii Europene sau chiar la dispariția ei.

Sursa: Tabel elaborat de autoare, pe baza literaturii de specialitate consultate.

În baza consultării opiniei specialiștilor în domeniul integrării europene și a analizei documentelor și politicilor UE, putem desprinde concluzia, conform căreia scenariul „**mult mai multă uniune împreună**” este singura opțiune durabilă care poate oferi soluțiile potrivite provocărilor cu care se confruntă în prezent UE. Acest scenariu poate fi văzut ca „o uniune federală”, menită să contribuie la consolidarea pieței unice pe baza celor patru piloni ai liberei circulații a capitalului, bunurilor, persoanelor și serviciilor, la extinderea Uniunii Economice și Monetare în toate statele membre, la întărirea Uniunii bancare prin crearea unei uniuni fiscale, la dezvoltarea dimensiunii sociale pe baza unui cadru unic de politică socială pentru promovarea creșterii economice incluzive și reducerea decalajelor dintre statele membre și, nu în ultimul rând, la mai buna apărare a UE prin crearea „unei uniuni militare la nivel comunitar.”

Referințe bibliografice

Bartholomeusz, J. (2017). *Juncker's white paper has the answers - and that is the great tragedy*. Heinrich Boll Stiftung. Disponibil la: <https://eu.boell.org/en/2017/03/23/junckers-white-paper-has-answers-and-great-tragedy>

- Brunt, L. (2007). Which institution matter for economic growth? *CEPR's Policy Portal*. Disponibil la: <http://voxeu.org/article/which-institutions-matter-economic-growth>.
- Cleppe, P. (2017). Juncker has “four or five scenarios” in mind for EU integration after Brexit. Open Europe Berlin. Disponibil la: <http://openeurope.org.uk/today/blog/juncker-has-four-or-five-scenarios-in-mind-for-eu-integration-after-brexite/>
- Dăianu, D. (2017). Întrebări pentru Cartea Alba a Comisiei. Opinii BNR.ro. Disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroconomie/192-intrebari-pentru-carte-alba-a-comisiei>
- Drzenie-Hanouz, M. (2015). Why institutions matter for economic growth? *World Economic Forum*. Disponibil la: <https://www.weforum.org/agenda/2015/01/why-institutions-matter-for-economic-growth/>
- Dumitrescu, A. L. (2013). The EU Primary Challenge: New Regulations of the Financial System towards a Banking Union. Knowledge, Faculty of Finance, Banking and Accountancy, “Dimitrie Cantemir” Christian University, Bucharest, Vol. 5(3), pp. 22-26.
- Dumitrescu, A. L. (2014). *The Banking Union – The Solution To Reduce The European Banking System Risks?*, *Global Economic Observer*, “Nicolae Titulescu” University of Bucharest, Faculty of Economic Sciences, Institute for World Economy of the Romanian Academy, Vol. 2(2), pp. 42-47.
- Dumitrescu, A. L. (2016a). *The Energy Union pillars: competitiveness, security and sustainability*. Revista de Economie Mondială / The Journal of Global Economics Vol. 8(4), Institute for World Economy of the Romanian Academy, Bucharest.
- Dumitrescu, A. L. (2016b). The Social Dimension of “Europe 2020” Strategy: the Inclusive Growth. Knowledge Vol. 8(1), Faculty of Finance, Banking and Accountancy Bucharest, “Dimitrie Cantemir” Christian University, Bucharest, pp. 68-72.
- European Commission (2017). *White paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU-27 by 2025*. Brussels. Disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/sites/betapolitical/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf
- Eurostat (2016). GDP per capita, consumption per capita and price level indices. *Statistics Explained*. Disponibil la: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices
- Juncker, J. C, Tusk, D., Dijsselbloem, J., Draghi, M., Schulz, M. (2015). The Five President's Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union. Disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/5-presidents-report_en.pdf
- KPMG (2015). Visible results provide roadmap for the future success? Disponibil la: <https://home.kpmg.com/yy/en/home/insights/2015/05/eu-funds-in-central-and-eastern-europe-2014.html>
- Turner, J. (1997). *The Institutional Order*. New York: Longman.
- Wolff, G. B. (2017). What future for Europe? The Bruegel Newsletter, March 16. Disponibil la: <http://bruegel.org/2017/03/what-future-for-europe/>

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Dumitrescu, A. L. (2017). Modelarea viitorului Uniunii Europene: Quo vadis UE?. *Revista de Economie Mondială*, 9(2), pp. 67-76
